

УДК 328.123: 321.01

ББК 60.5

ДЕТЕРМІНАНТИ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ОПОЗИЦІЇ

М. М. Стефурак

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (0342) 59-61-57; e-mail: stefurak.ms@ukr.net*

У статті проаналізовано історичні, культурні, мовні, соціально – економічні, релігійні, ідейно-політичні чинники, які визначають напрями та характер взаємодії влади та опозиції.

***Ключові слова:** політична опозиція, державна влада, регіональна політика, політична взаємодія.*

Розвиток держави, її конституційного ладу, партійної системи, вектору зовнішньої політики залежить від ряду чинників, як внутрішнього так і зовнішнього характеру. На стабільність політичної системи впливає також сукупність регіональних чинників. Одними з них є регіональні субкультури, що створюють суттєвий вплив на розвиток партійної системи України та впливають на взаємини між владою та опозицією. Критерієм ідентифікації є набір цінностей, зокрема політичних. Їх аналіз дозволяє визначити факт існування в нашій країні конфліктних політичних культур регіонального типу, як основного фактору впливу на провладні і опозиційні політичні сили. Цей чинник, поряд із низкою інших, ставить під сумнів ефективність запровадженої політичних реформ (від 8 грудня 2004 р., запровадження парламентарно-президентської форми правління в Україні, адміністративно-територіальної від 5 лютого 2015 р.).

Характерною ознакою функціонування партійної системи України є те, що ідеологічні, національні, соціальні, професійні та інші відмінності накладаються й тісно переплітаються з регіональними відмінностями.

Регіональний характер політичних партій у сучасній Україні є однією з головних проблем у їхньому розвитку. Так наприклад результати парламентських виборів 2012 р. засвідчують невідповідність між формально загальнонаціональним статусом політичних партій в Україні та їх реальним електоратом, обмеженим окремими регіонами [4, с. 46]. Все це дає підстави говорити про існування в нашій державі регіональних конфліктних політичних культур. Наявність регіональних субкультур простежується в Україні в чотирьох макрорегіонах: Центрі, Заході, Сході й Півдні. У межах цих регіонів соціальні групи й індивіди демон-

струють у своїй поведінці відмінну від інших територіальну ідентичність [3, с. 80].

За цією системою, зокрема політичних цінностей, західний регіон України тяжіє до західноєвропейської цивілізації. Тут більше уваги акцентується на питаннях приватної власності, законслухняності та поряд з цим правах особистості, індивідуалізмі, релігійності та демократичним цінностям загалом. Західна Україна, насамперед Галичина, слугує прикладом готовності поступитися власною самостійністю задля збереження української національної держави.

Система цінностей центрального та в більшій мірі східного регіону демонструє значний рівень колективної свідомості, ностальгії за радянським минулим, не завжди виявляє зацікавленості інтеграції в загальноєвропейський простір. Схід і Південь виявляють високий рівень регіоналізму.

Згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у жовтні 2015 р. майже половина мешканців Півдня (49%), 39% жителів Сходу і чверть Центру шкодують за СРСР. Чим старші респонденти та чим менший їхній рівень освіти та доходів, тим більше вони шкодують за СРСР. Жалкують про розпад СРСР відносно більше жінки. Кількість респондентів, які шкодують за СРСР серед російськомовних вдвічі вища, ніж серед україномовних [2]. В свою чергу, належність до регіону чи нації є одним з найважливіших критеріїв ідентифікації в Україні. Позитивним є той факт, що в останнє десятиліття рівень локальної самоідентифікації помітно зменшився, а національної – навпаки, зростає. Часто таким стресовим об'єднуючим фактором виступали соціальні та політичні потрясіння (Помаранчева революція, Революція Гідності та ін. фактори). По суті, тільки тепер в українського суспільства під дією в першу чергу зовнішніх факторів (агресії РФ проти України в Донбасі та Криму) формується консенсусна загальнонаціональна політична культура з узгодженим ставленням громадян всієї країни до певних політичних сил, як провладних так і опозиційних. Намагання правлячих партій України бути загальнонаціональними партіями, «партіями для всіх» відповідають процесу поступового зниження рівня локальної самоідентифікації в усіх регіонах упродовж останніх років. Найпомітнішого розвитку згаданий процес набув у Західному регіоні України. Скорочення чисельності представників локальної самоідентифікації серед населення Сходу та Півдня України є не таким помітним, і все ж воно характерне й цим регіонам.

Політичній культурі в нашій державі також притаманне і різне бачення майбутнього державного устрою, що накладає свій відбиток на програмних положення найбільших українських партій. Такі відмінності мають регіональну зумовленість. Серед усіх макрорегіонів вищий рівень підтримки унітаризму демонстрували жителі Заходу й Центру порівняно з населенням Сходу й Півдня. А від часу проголошення незале-

жності України найвищий показник підтримки унітарного розвитку залишається за жителями Заходу. Ще однією рисою політичної культури українського суспільства є низький рівень довіри населення до політичних партій. Це має ряд пояснень. В Україні партійні лідери традиційно зловживають своїми передвиборними обіцянками, які нерідко залишаються невиконаними. При цьому показники довіри до органів влади демонструють регіональні відмінності. Найвищий рівень довіри на Заході та в Центрі, найнижчий на Сході України [5].

Вагомим чинником що впливає на регіональні особливості діяльності влади та опозиції є почуття національної приналежності. З почуттям національної приналежності безпосередньо пов'язане ставлення до України як своєї Батьківщини. Проте, жителі різних регіонів неоднаково прогнозують майбутнє України. На Заході 67,7% вважають, що вона буде високорозвиненою, демократичною, впливовою європейською країною, в Центрі – 35,8%, на Півдні – 26,9%, на Сході 24,7%. Водночас, на Півдні і Сході досить значний відсоток жителів вважають, що Україна буде слабозвиненим додатком Заходу – відповідно 17,6% і 13,2%, таким чином, частка «євро оптимістів» зменшується у напрямі «Захід-Схід» [6, с. 35-40]. Поряд з питаннями національної приналежності вагомим чинником є мовний фактор. У регіональному розрізі число прихильників єдиної державної мови (української) переважало на Заході (88%) і в Центрі (65%) країни, а «двомовні» представляли переважно південний схід України (76%) [7]. Жителі Західного макрорегіону частіше за респондентів Сходу або Півдня сприймають Україну як свою Батьківщину. У цілому ставлення до України як до Батьківщини найбільше виражене серед мешканців Заходу, а найменше – Півдня. Центр за цим показником тяжіє до Заходу, а Схід – до Півдня. Важливо відмітити факт помітного зростання позитивного ставлення до України як до Батьківщини. Тому, попри зафіксовані відмінності, можна говорити про наявність загальної тенденції зміцнення спільної національно-державної ідентичності в цілому по всій Україні.

Порівнюючи результати виборів в західному регіоні України за останні 25 років можна з впевненістю сказати що електоральні симпатії жителів західного регіону залишаються на боці національно-демократичних, націоналістичних та меншою мірою центристських сил, популярність яких поступово зростає на всій території держави, виступаючи певним об'єднуючим інтеграційним чинником політичного простору.

Відмінності між Заходом та Сходом України, які виявляються в їх громадській думці, є проблемним фактором, що може суттєво призупинити процес формування української політичної нації. Очевидно, що жителі західного регіону попри свою спільну етнічну належність з Півднем та Сходом, будуть і надалі відрізнятися за звичаями, психологією, культурою, історичною пам'яттю, традиціями і релігією. На даному етапі цей факт можна оцінювати скоріше негативно, оскільки зазначена

різноманітність за відсутності національної єдності послаблює державу, зменшує її здатність до опору в складних зовнішньополітичних обставинах [6, с. 39-47].

Політичним елітам, які беруть участь у формуванні державної влади як центральної так і місцевої, слід виробити консолідовану позицію щодо основних напрямів і стратегій розвитку, впровадити мораторій на обговорення тем, які можуть становити потенційну загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності та національної єдності. Формування почуття єдиної національної приналежності є одним з найважливіших чинників в процесі стабілізації політичної системи, розвитку співпраці, конструктивної взаємодії провладних та опозиційних політичних сил.

Водночас, відбулось і значне розчарування суспільства у новій владі, передусім, в її моральності і дієздатності (приводом для останнього стало погіршення показників соціально-економічного розвитку країни). До того ж, протягом зазначеного періоду Україна зазнавала значного зовнішнього впливу, передусім, з боку Росії, підґрунтям для якого значною мірою також були зазначені протиріччя між різними регіонами країни, питання національної приналежності та мовного фактору. Саме наявність цих відмінностей і протиріч, як зазначалося вище, стала підґрунтям їх використання в якості передвиборної технології, а в міжнародному контексті – як інструменту зовнішнього впливу на суспільно-політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, на політичний курс, який здійснюється державною владою України.

Вагомим внутріполітичним чинником є структурно-організаційний, який залежить і від архітектури регіональної та місцевої виконавчої влади, її повноважень, особливостей виборчого законодавства, прав та повноважень опозиційних політичних сил. Політична опозиція в західному регіоні функціонує на рівнях публічному, громадському та місцевому представницькому. Однак політична дійсність переконливо засвідчує багатоманітність моделей політичної опозиції. Зокрема йдеться про опозицію в рамках регіональних виконавчих структур, формування якої можливе в умовах їх подальшої політичної структуризації та перерозподілом владних повноважень між президентом, парламентом та урядом. В умовах надмірної персоніфікації політики і влади не можна не враховувати і значний організаційний ресурс регіональних опозиційних лідерів, спроможних мобілізувати протестний потенціал населення [7, с. 74-76].

Так, до прикладу, формування політичної опозиції в 2010-2013 рр. відбувалося в складних умовах жорсткої конкуренції між опозиційними політичними партіями (ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», ПП Народний Фронт та УДАР) та Партією регіонів, кожна з яких намагалася посилити свій вплив в регіонах. Все це позначилося на характері відносин між провладними і опозиційними силами в регіонах. При цьому само-

ідентифікація певних політичних сил з владою чи опозицією в окремих областях носила відмінний від загальноукраїнського характер. В результаті виборів 2010 р. ми отримали досить різнополюсну регіональну владу. Склалася ситуація, коли партії ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», ПП Народний Фронт, які заявляли про свою опозиційність до уряду, мали переконливу більшість в обласних радах західного регіону України, тоді як влада в Центрі, Півдні та Сході практично монополює належала Партії регіонів.

За результатами парламентських та місцевих виборів що відбувалися вже після Революції Гідності в західних областях країни спостерігається вплив пропрезидентських і, водночас, опозиційних до уряду А. Яценюка партій. Разом з тим пропрезидентський табір в регіоні залишався внутрішньо диференційованим. Однією з причин стала конкурентна боротьба при формуванні більшості в обласних та місцевих радах 2015 р. Зокрема це ускладнило відносини між фракціями «Солідарності», «Народного Фронту» та «Самопоміч». Також зауважимо, що деякі політичні партії використовують стан опозиційності як тимчасовий після програних в регіоні виборів і намагаються використати сприятливу ситуацію для мобілізації протестного електорату з метою завоювання влади (Опозиційний блок та ін.). Як бачимо, якщо статус опозиції на загальноукраїнському рівні є в загальних рисах визначеним, то в регіонах він не має чіткої фіксації. Прикладом може слугувати становище політичної партії «УКРОП» в Івано-Франківській обласній та міській радах, де в першому випадку ця політична сила сформувала більшість в обласній раді, тоді як в міській знаходиться в опозиційному становищі до фракцій більшості та міського голови.

В залежності від розстановки політичних сил опозиція в межах однієї області може мати домінуючий владний характер в межах іншої ні. Одним з суб'єктивних чинників цього стану є політична диференціація регіонів, яка помітно поглибилася під час президентських та парламентських виборів 2005-2007 та 2010-2015 рр. В їх ході загострилась політична та соціальна напруга, більш помітним став регіональний характер впливу партій. Для опозиційних сил наявність певних відмінностей і протиріч між регіонами стало підґрунтям їх використання в якості інструменту політичної боротьби (діяльність Опозиційного блоку у південному та східному регіоні). Як у східному, так і у західному регіоні після президентських виборів 2014 р. спостерігалось певне загострення проблем в площині «влада-опозиція». Оскільки за Президентом поряд з іншими повноваженнями залишається призначення голів обласних та районних державних адміністрацій. Тобто президентські структури і надалі виконують функції виконавчих органів влади в регіонах. При цьому фактично у всіх західних областях представники ВО «Батьківщина», ПО «УКРОП», ВО «Свобода», Радикальної партії Олега Ляшка, партії «Об'єднання «Самопоміч» згідно політичних домовленостей за-

ймають посади, в тому числі і керівні в обласних та районних державних адміністраціях. В західному регіоні вони є місцевими «партіями влади» і така розстановка сил є підставою для оптимальної і конструктивної взаємодії між виконавчими та представницькими структурами. Подібна ситуація відбувалася і в минулий період 2010-2014 рр., коли центральна влада та влада більшості областей належала Партії регіонів, що фактично виступала партією гегемоном в тодішньому політичному процесі.

Кардинально протилежна стан спостерігається в південних та східних регіонах України. Де місцеві органи влади сформовані відповідно до симпатій своїх виборців виявилися фактично у політичній опозиції до президентських інституцій, сформованих з представників «революційного» табору. Ситуацію електоральних поділів 2014-2015 рр. можна порівняти з ситуацією 2004-2006 рр. В тих умовах призначення на посади голів облдержадміністрацій в областях, де більшість в радах 2006 р. мали представники ПР, СПУ, КПУ, а в 2015 р. представники Опозиційного блоку, ПП «Відродження», «Наш край» та Аграрної партії України створювало потенційне поле напруження у взаємовідносинах між двома центрами влади з приводу делегованих повноважень та меж політичного впливу. З іншої сторони, становище в західному регіоні після місцевих виборів 2010 р. де більшість рад була сформована переважно з представників опозиційних до уряду сил повторила ситуація виборів 2015 р. тільки вже на південних та східних регіонах України. Зрозуміло, що це все ускладнює реалізацію центральною виконавчою владою своїх рішень на місцях та не сприяє стабільності в державі загалом.

Існування різних підстав для опозиційності, у поєднанні з особливостями партійної системи України, відкривають можливості для діяльності різних опозиційних типів, в представницьких органах влади. При цьому, конфігурації таких опозицій можуть бути різними. Зокрема, можуть існувати ідеологічно різномірні коаліції. За таких умов опозиційність не залежить від ідеологічних чинників, оскільки, між опозиційними і провладними силами різних ідеологічних спрямувань можуть складатися ситуативні союзи, зумовлені тимчасовим збігом тактичних цілей та бізнесових чи політичних інтересів.

Враховуючи ці обставини в процесі дослідження нами виокремлено кілька груп чинників що детермінують регіональні особливості діяльності влади та опозиції:

1) культурно-історичні – політична культура, історична пам'ять, ідеологічні та релігійні особливості, вплив політичних міфів та стереотипів;

2) національно-етнічні – почуття національної приналежності, морально-гуманітарний, зовнішньополітичної орієнтації;

3) структурно-організаційний – залежить від форми державного устрою, особливостей місцевого самоврядування, від архітектури регіо-

нальної та місцевої виконавчої влади, її повноважень, особливостей виборчого законодавства, прав та повноважень опозиційних політичних сил.

Підсумовуючи зазначимо, що жителі західних областей, традиційно відзначаються високим рівнем політичної активності, довірою до державних інституцій, стійкою підтримкою національно-демократичних сил та європейського вектору розвитку держави. Відповідні усталені моделі політичної поведінки сформувалася під впливом цивілізаційних, культурних, етнічних, особливостей регіону, стійкості історичної пам'яті, специфіці розвитку української мови та релігійно-конфесійних традицій. Що в сукупності дає підстави стверджувати про особливості політичної субкультури регіону. З іншого боку для західних областей, як і цілої України загалом, характерним є не повне розуміння сутності легальної політичної опозиції як потенційного суб'єкта влади і запоруки стабільності політичної системи. Сили що називають себе «опозицією» не завжди виконують відведені їм функції, займаючи швидше деструктивну ніж конструктивну позицію у процесі вироблення альтернативної політики. Опозиційні лідери часто допускають некоректні висловлювання в оцінці діяльності опонентів, не бажають визнавати певні дії влади успішними. Власне ці проблеми є типовими для всієї країни, незалежно від домінуючих в регіоні партійних сил.

Література

1. Бусленко В. Особливості функціонування політичної опозиції в регіонах України після виборів до рад 2006 р. / В. Бусленко; редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія.
2. Динаміка ностальгії за СРСР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_nostal_gii_po_ssr.html
3. Погоріла Н. Б. Регіональні поділи в Україні: на прикладі політичної культури / Н. Б. Погоріла // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К.: ПАРАПАН, 2004. – С. 63-81.
4. Рагозін М. Розвиток партійної системи в Україні: кількісний аналіз / М. Рагозін // Національний університет «Києво-Могилянська академія». Наукові записки. Політичні науки. – 2003. – Т. 21. – С. 45-51.
5. Суспільство недовіри. Соціологи фіксують загальне зниження довіри українців до влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://parlament.org.ua/upload/docs/Omnibus_2_2011.pdf
6. Схід і захід України в контексті виборчої кампанії-2006: відмінності, протиріччя, перспективи єднання // Національна безпека і оборона. – 2006. – №1. – С. 3-18
7. Українці перехотіли другу державну // «Українська правда», 07.09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2011/09/7/6567769/>.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 10.09.2016 р.
Рекомендовано до друку д.політ.н., професором **Нагорняком М.М.**,
д.політ.н., професором **Романюком А.С.** (Львів)*

**DETERMINANTS OF REGIONAL FEATURES OF INTERACTION
BETWEEN GOVERNMENT AND OPPOSITION**

M. M. Stefurak

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko str., 57;
ph. (0342) 59-61-57; e-mail: stefurak.ms@ukr.net*

In the article analyzes the historical, cultural, linguistic, socio-economic, religious, ideological and political factors that determine the relations between government and opposition.

Key words: *political opposition, government, regional policy, political interaction.*